תפלת השחר פרק רביעי ברכות כז.

תא שמע ושל מוספין כל היום ורבי יהודה אומר עד שבע שעות ותניא היו לפניו וכו'. ולא גרסי' אימת מיפלא ושל וכו' שאינו במשנה שדברי רבי יהודה שאמר עד שבע שעות אינו במשנה ויש ספרים שהגיהו אותו במשנה ומיהו בכל הספרים הישנים אינו. וא"ת ורבי למה לא הזכיר אותו במשנה וי"ל משום דלא ס"ל כוותיה כהא דאמר עד שבע שעות אבל כהא דקאמר עד מרבע שעות ס"ל כוותיה משום דתנן בבחירתא כוותיה ובההיא דפלג המנחה נמי משום דאמרינן לקמן דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד דהכי פירושא דעבד כר' יהודה (עבד) דאמר מפלג המנחה ליליא הוא עבד ומשום הכי מנחה לא אבל אין לפרש הכל בתפלת המנחה ועבד כרבי יהודה שהתפלל מנחה קודם פלג דפשיטא דרבנן מודו כשיעורו דרבי יהודה:

דרב צלי של שבת בע"ש. תימה דהא אמרינן בפרק במה מדליקין (ד' כג:) ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר. ויש לומר דהתם בשאינו מקבל עליו שבת מיד אבל הכא מיירי שמקבל עליו שבת מיד הלכך לא הוא הקדמה וטעמא משום דס"ל כרבי יהודה וכן הגי' דלקמן שהתפללו של מ"ש בשבת היינו דקבילה עליה אעפ"כ [אין] אסור לעשות מלאכה (פ) מ"מ מיד לאחר פלג המנחה וכן לענין תוספת שבת (ויט' נאמ) וי"ש דקי"ל שהוא מן התורה אעפ"כ כן לא נרגיל שיעור גדול כל כך: ולא

תא שמע ולא עד בכלל היינו רבנן אלא מאי (ת)עד ולא עד בכלל אימא סיפא ושל מוספין כל היום ר' יהודה אומר עד שבע שעות ותניא (ג)היו לפניו שתי תפלות אחת של מוסף ואחת של מנחה מתפלל של מנחה ואחר כך של מוסף שזו תדירה וזו אינה תדירה רבי יהודה אומר מתפלל של מוסף ואחר כך של מנחה שזו עוברת וזו אינה עוברת אי אמרת בשלמא עד ועד בכלל היינו דמשכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי אלא אי אמרת עד ולא עד בכלל היכי משכחת להו שתי תפלות בהדי הדדי כיון דאתיא לה של מנחה אזלא לה של מוספין אלא מאי עד ועד בכלל קשיא רישא מאי איכא בין רבי יהודה לרבנן מי סברת דהאי פלג מנחה פלג אחרונה קאמר פלג ראשונה קאמר והכי קאמר אימת נפיק פלג ראשונה ואייל פלג אחרונה מכי נפקי י"א שעות חסר רביע אמר רב נחמן אף אנן נמי תנינא (ד)רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים א(ש)ממאנין את (ה)הקטנה ושמשיאין (ו)את האשה על פי עד אחד ועל (ז)תרנגול שנסקל בירושלים שהרג את הנפש ועל (ח)יין בן ארבעים יום שנתנסך על גבי המזבח (ט)ועל (י)תמיד של שחר שקרב בארבע שעות ש"מ (יא)עד ועד בכלל ש"מ אמר רב כהנא (יב)הלכה כרבי יהודה הואיל (יג)ותנן בבחירתא כוותיה: ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות: מאן תנא להא (יד)דתנן (טו)וחם השמש ונמס בארבע שעות אתה אומר בארבע שעות או אינו אלא בשש שעות כשהוא אומר (טז)כחום היום הרי שש שעות אמור הא מה אני מקיים וחם השמש ונמס בארבע שעות מני לא רבי יהודה ולא רבנן אי רבי יהודה עד ארבע שעות נמי צפרא הוא אי רבנן עד חצות נמי צפרא הוא אי בעית אימא רבי יהודה אי בעית אימא רבנן אי בעית אימא רבנן אמר קרא בבקר בבקר חלקהו לשני בקרים ואי בעית אימא רבי יהודה האי בקר יתירא להקדים לו שעה אחת דכולא עלמא מיהא וחם השמש ונמס בארבע שעות מאי משמע אמר רבי אחא בר יעקב אמר קרא וחם השמש ונמס איזו היא שעה שהשמש חם והצל צונן הוי אומר בארבע שעות: תפלת המנחה עד הערב וכו': אמר ליה רב חסדא לרב יצחק התם אמר רב כהנא הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כוותיה הכא מאי אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי אמר רב חסדא נחזי אנן מדרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה כרבי יהודה אדרבה מדרב הונא ורבנן לא הוו מצלו עד אורתא שמע מינה אין הלכה כרבי יהודה השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר (יח)דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד רב איקלע לבי גניבא וצלי של שבת בערב שבת והוה מצלי רבי ירמיה בר אבא (יט)לאחוריה דרב וסיים רב ולא פסקיה לצלותיה דרבי ירמיה שמע מינה תלת שמע מינה (כ)מתפלל אדם של שבת בערב שבת ושמע מינה מתפלל תלמיד אחורי רבו ושמע מינה (כא)אסור לעבור כנגד המתפללין מסייע ליה לרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אסור לעבור כנגד המתפללין איני והא רבי אמי ורבי אסי חלפי רבי אמי ורבי אסי חוץ לארבע אמות הוא דחלפי ורבי ירמיה היכי עביד הכי והא אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יתפלל אדם לא

עדיות: **כשהוא אומר כחום היום הרי שש שעות אמור.** כלומר מצינו במקום אחר שעיה הכתוב בלשונו ואמר והוא יושב פתח האוהל כחום היום ולא אמר כחום השמש אלא היום משמע כל המקומות חמין בין חמה בין צל הוא מדבר בשעה שביעית: **הא מה אני מקיים וחם השמש.** דמשמע השמש חם והלל נוגן: **בארבע שעות.** דאילו קודם ארבע שעות אף השמש נוגן: **מני.** הא דמשמע דארבע אלו נקר הוא דהא כתיב וילקטו אותו בבקר ובחם השמש ונמס בארבע שעות מכלל דלאו זמן לקיטה הוא ולאו בקר מיקרי: **ארבע שעות מי לפרא הוא.** דהא אמרת עד ועד בכלל וגבי תמיד כתיב) תעשה בבקר: **לשני בקרים.** אלא היו לוקטים אלא בשלש שעות לאשונות שהוא בקר לאמון: **הא אמר רב כהנא.** גבי תפלת השחר: **של שבת בערב שבת.** שקבל עליו שבת מבעוד יום: **שמע מינה.** כרבי יהודה ס"ל דאמר מפלג המנחה אזיל ליה זמן תפלת המנחה ועייל ליה זמן תפלת ערבית: **ולא אפקיה לנלוסיה.** כלומר לא הפסיק בין רבי ירמיה ולכותל לעבור לפניו ולישב במקומו אלא עמד על עמדו: כנגד

היינו רבנן. דקס"ד רבי יהודה פלג אחרון של מנחה אחרונה קאמר: **מפלג של מנחה וכו'.** רבנן לטעמייהו דאמרי תפלת המוספים כל היום כמו של מנחה הלכך תדיר קודם ורי' יהודה לטעמיה דאמר מוספין עד שבע שעות ומו לא והוא"ל לה מצוה עוברת ושל מנחה יש לה עוד שהות עד פלג המנחה: **שני הפלגות בהדי הדדי.** אלי' האחרון של שעה שביעית הוא זמן לשתיהן דהא אמר מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה: **היכי משכחת לה.** הרי עבר זמן המוספים משעברה שעה ששית: **אלא רישא.** של מנחה אחרונה ועד בכלל ואף על גב דתנא יהב סימנא לפלג אחרונה דקתני אחו פלג מנחה מי"א שעות חסר רביע ה"ק כו': **אף אנן נמי פגינא.** לרבי יהודה עד ועד בכלל: **שמאנין את הקטנה.** קטנה שקידשה אמה לאחר מיתת אביה דמדאורייתא אין קדושיה כלום שהרי קטנה אינה בת דעת ואת אמה לא זכתה תורה להיות לה כח לקדשה אלא לאב שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה (דברים כב) ומיהו רבנן תקינו לה קדושין להצריכה מיאון כדי שיאמור ולא תצא לזנות לפיכך אם מיאנה לאחר זמן ואמרה לא אפצי בו יוצאת ומותרת לכל אדם ואינה צריכה הימנו גט. והעיד ר' יהודה בן בבא שפעמים שמצוה על בית דין ללמדה שתמאן בו כגון שני אחים נשואין שני אחיות יתומות אחת גדולה וקדושיה קדושי תורה ואחת קטנה שאין קדושיה אלא מדרבנן ואת בעלה של גדולה בלא בנים ונפלה לפני אחיו ליבום ונמצאת זקוקה לו מן התורה וזיקה זו אוסרת את אשתו עליו משום אחות זקוקה שהיא כאחות אשתו וא"ר אליעזר במסכת יבמות (דף קט.) מלמדין קטנה זו שתמאן בבעלה ותעקור קדושיה למפרע ותעשה כל בעילותיה כאלו הן של זנות כדי להתיר את בעלה ליבם את אחותה דתנן נושאין על האלוקה ועל המפותה (יבמות דף לז.) והעיד רבי יהודה בן בבא כיום שנמנית עדיות שהלכה כר"ש: **ע"פ עד אחד.** שאמר לה מת בעליך במדינת הים (יבמות דף קכג.): **שנסקל ברגנול.** שניקר קדקדו של תיעוב במקום שהמות רופף וניקב את מוחו וסקלוהו כמשפט שור שנגח את האדם דכתיב (שמות כא) השור יסקל וגמרינן בג"ש שור שור משפט לעשות כל כתמה היה ועוף כשור (ב"ק ד' מד.): **ועל יין בן ארבעים יום.** שיצא מכלל יין מנחו ובא לכלל יין גמור וקרינן ביה נסך שכר (במדבר כח): **בארבע שעות.** ותו לא אלמא כרבי יהודה ס"ל דקאמר בארבע שעות אלמא לרבי יהודה עד ועד בכלל: **הלכה כרבי יהודה.** דתמני' דאין תמיד של שחר קרב לאחר ארבע שעות וה"ה לתפלה: **בבחירתא.** עדיות קבי בחירתא שהלכה כאותן

של שבת בערב שבת וכו'. וכי היכי דרב צלי של שבת בערב שבת כך היו מתפללין גם בחול, ורבותא קמ"ל דאפילו מקדש לחול ומחול לקדש היו מקדימין להתפלל, וכן נראה וכן מנהג ועל דא אנא סמיך והמשנה נקרא הדיוט. ומענינות דעתם עושין תורה בשתי תרודות, ומהמירין בגלות ומקילין בחמורות. וכרי' יוחנן קיימא לן דאמר ק"ש ראש"כ תפלה, לא כרי' יהושע ור"ש דאמר תפלה באמצע הקנום דתניא כותיה דרי' יוחנן. ושנה ורביעא לפחות יש לצמצם, שלא להקדים יותר משנה ורביע. והאי דפריש בתלמוד ירושלמי שקורין אותה בבית הכנסת לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה, ההיא לפי אותן שמשעיין לזמן צאת הכוכבים. ואנו על תלמוד שלנו נסמוך כמו שפרשנו שמותר להקדים שעה ורביע שעה בין לק"ש בין לתפלה. **השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא** כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. ועכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, שמע מינה הילכתא כרבנן. ואפיקנא השתא דלא איתמר

מתני' תפלת המנחה עד הערב ר' יהודה אומר עד פלג המנחה. ואתא רב חסדא לן(מדיק אי הלכה) כר' יהודה. ר' יהודה אומר תפלת המנחה עד פלג המנחה קטנה, שהיא י"א שעות חסר רביע שעה, נשאר מן היום שעה ורביע תשלום י"ב שעות, דר' יהודה סבר מן י"א שעות ולמעלה חסר רביע שעה, לילה הוא לתפלת הערבית, ואסור לתפלת המנחה. ורבנן דאמרי תפלת המנחה עד הערב יום וכשר לתפלת המנחה. ולא הוכרע טעם אחד מהם וגם לא נדחה, וכיון דחזא רב חסדא דרב הוה מצלי תפלת ערב של שבת בע"ש, לא כרבנן שהם אומרים עד הערב הוא יום וכשר לתפלת המנחה ואפור לתפלת ערבית, **מכלל דהלכתא כרבי** יהודה. ומרשמעינן מדרב הונא ורבנן דלא מצלי עד לאורתא תפילת הערב, שמע מינה הילכתא כרבנן. ואפיקנא השתא דלא איתמר

מסורת הש"ס

(פ) [ע' תוס' מועק נה. ד"ה כל פיעורין]. (צ) [קמן דף כח. ג) [מדרש פ"ו מסנה פ] מלא דף ה. ד) [ע' תוס' מגמות סד: ד"ה ופנ]. ה) [קדושין נד: בכורות טו.]. ו) [מכילתא דר"י פרשת בשלח. ז) [במדבר כח]. ח) [בכ"ש]. ט) [ויר"ש]. י) [אפ"ר].

תורה אור השלם

1. וְיִלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: שמות טז כא
2. וַיֵּרָא אֵלָיו יְיָ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם: בראשית יח א

הגהות הב"ח

(פ) תוס' ד"ה דרב וכו' מלאכה בש"ס. כ"כ דאמרי יום הוא וכן לענין תוספת שבת אין צריך להוסיף קדש פלג המנחה:

גליון הש"ס

גמ' **שממאנין את הקטנה.** הקטנות כל"ל [ומתוקר נמחה ח.]: **שם** ועל תמיד של שחר. עי' כנ"י מעלי לא ופי' מגמות ד' סד ע"ב תוס' ד"ה ופנ: **שם לאחוריה דרב.** מעלה של חול. כן הוא בנס"ג:

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, ולענין תוספת שבת ויומ"כ וי"ט דקי"ל שהיא מן התורה לא משמע שכ"כ צריך שעור גדול לתוספת.

מוסף רש"י

הוצא כמוף המסכת.

רבינו חננאל

ותנן **בבחירתא** וכו'. בחירתא, מסכת עירובין נקראת בחירתא שכן הלכותיה מובחרות מקובצות מכל המשנה. פירוש **ממאנין הקטנה.** מלמדין אותה שתמאן. **ואם** יבא עד אחד ויעיד במיתת איש ידוע, משיאין אשתו על פיו. ולא תאמר שאין מכל הבהמה נטקל כשהיברג אדם, אלא שור בלבד שפרט הכתוב השור יסקל, אלא כל בהמה ואפילו עופות, שהרי תרנגול בירושלים הרג תינוק שנקר במוחו ונטקל אותו התרנגול. וכן העיד על התמיד של שחר שקרב בארבע שעות של היום. בימי מלכות הרשעה, מפורש בתלמוד ארץ ישראל. כתיב וחם השמש. דיקינן מינה דהיא שעה רביעית. דאחרא דאית ביה שימשא חמים, ובאחרא דליית בה שימשא קריר, [דהא] כחם היום דמשמע כל אחר הוא חמים כין בשמשא בין בטולא היא שעה ששית שהחמה בחצי הרקיע ומחממת כל העולם. רבנן סברי בבקר דכתיב בחמיד הוא עד חצי היום שהן שש שעות, אבל בליקוט הכן דכתיב בבקר חלקהו להני שש שעות לשני בקרים, נמצא שהיו מלקטים המן עד שלש שעות, שהן חצי הבקר, ובשעה רביעית היה נמס. ור' יהודה סבר הבקר ארבע שעות כתיב בבקר להקדים שעה אחת. וכיון דקימא לן חפלות כנגד תמידין, כמה דליתי לן לאפוקי על שני תמידין כך אין לנו להוסיף בחפלות. ובחלמוד ארץ ישראל שנו להא דר' יהושע בן לוי דרבנן דאמרי תפלת השחר מתמיד של שחר שנאמר את הכבש אחד תעשה בבקר, תפלת המנחה מתמיד של בין הערבים שנאמר את הכבש השני תעשה בין הערבים. אמר ר' יוסי לא הוקשה [אלא] לקטרת שני' חכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב. **מתני' תפלת המנחה עד הערב** ר' יהודה אומר עד פלג המנחה. ואתא רב חסדא לן(מדיק אי הלכה) כר' יהודה. ר' יהודה אומר תפלת המנחה עד פלג המנחה קטנה, שהיא י"א שעות חסר רביע שעה, נשאר מן היום שעה ורביע תשלום י"ב שעות, דר' יהודה סבר מן י"א שעות ולמעלה חסר רביע שעה, לילה הוא לתפלת הערבית, ואסור לתפלת המנחה. ורבנן דאמרי תפלת המנחה עד הערב יום וכשר לתפלת המנחה. ולא הוכרע טעם אחד מהם וגם לא נדחה, וכיון דחזא רב חסדא דרב הוה מצלי תפלת ערב של שבת בע"ש, לא כרבנן שהם אומרים עד הערב הוא יום וכשר לתפלת המנחה ואפור לתפלת ערבית, **מכלל דהלכתא** כרבי יהודה. ומרשמעינן מדרב הונא ורבנן דלא מצלי עד לאורתא תפילת הערב, שמע מינה הילכתא כרבנן. ואפיקנא השתא דלא איתמר

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"ו מהלכות יומ"ט והלכה הלכה טו טושי"ע א"ח סימן קכה סעיף יא:
טז ב מיי' פ"ב מהל' גרושין הלכה טו ומגיד עמ"ש ג טושי"ע אה"ע סי' ח סעיף ב:
יז ג מיי' פ"י מהלכות נזקי ממון הלכה ב ומגיד עמ"ש שם:
יח ד מיי' פ"ו מהל' תפילה ומזגה הל' ט:
יט ה מיי' פ"ח מהל' ממרים הל' ב ומגיד עמ"ש שם:
כא ו מיי' פ"ג מהל' תפילה הל' ט ומגיד עמ"ש שם:
כב ז מיי' שם הלכה ד ומגיד שם טושי"ע א"ח סי' רלג סי"ח:
כג ח מיי' שם הלכה ד ומגיד שם טושי"ע א"ח סי' רלג סי"ח:
כד ט מיי' שם הלכה ו ומגיד עמ"ש ועין מגן אברהם א"ח סימן רסו סעיף ב:
כה י מיי' פ"ט מהל' תפילה הלכה ו ומגיד עמ"ש ועין מגן אברהם א"ח סי' קב סעיף ד (ה):

רבינו נסים

העיד ר' יהודה בן בבא על חמשה דברים. הא דתני בתרגול שנסקל בירושלים [צל] שהרג את הנפש בבר מפורש בתלמוד ארץ ישראל במסכת עירובין בפרק המרא תפילין (הגהה א) והכי גרסינן ראו (ע"א ראש) מוהו של תינוק רופף והלך וניקרו וזה הדבר ידוע הוא כי התינוקות מוחיהן פתוחין ונראה להן דפרוף פתחת הצרר שעל המוח ניקר אותו מקום עד שנקבו הרגו לתינוק זה התרנגל ראוי להורגו מן הכתוב כי אין הפרש לשורו לתרנגלו וכל בעלי חיים שבראשיתו אכולהי אמר רחמנא פקל יסקל השור: הואיל ותנן (בבחריתא) [בבחריתא] כוותיה ומאי היא סס' עדיות פ"ו מ"א שזו המשנה שנויה בה העיד ר' יודה בן בבא:

רבינו חננאל (המשך)

הילכתא לא כרי' ולא כרבנן, דעבר כרבי יהודה וצלי של ערבית מ"א שעות חסר רביע ולמעלה יצא, ודעבר כרבנן ולא מצלי עד הערב של ערבית עבר ויצא. **ואינו** דבוחינו (הגאונים) שפירשו כך, הא דצלי רב של שבת בערב שבת, והא דאמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס, פי' באותה שעה שמתפלל, אותה שעה מקדש על הכוס. והא דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת (ואומר הבדלה על הכוס, וכן ר' יאשיה היה מתפלל של מוצאי שבת בשבת), אילו כולם היו מתפללין בכל יום תפלת ערבית מבעוד יום כר' יהודה ולא הזכירו של שבת ושל מוצ"ש, אלא שאפילו מיום קודש ליום חול ומיום חול ליום קודש מתפללין ומקדשין ומבדילין, וכ"ש מיום חול ליום חול מתפללין. ותפילה בלבד היו מתפללין בעוד יום, אבל קדיש שמע לא היו קורין אלא אחר צאת הכוכבים. ואגן לא סבירא לן, דהא כהדיא מפרשי דבעידנא דהוו מצלי הוו מקדשי בערבי שבתות ומבדילין אשכחן, ומי מקדשי ומבדילין ולא קרו קדיש שמע. ותו דהכי אשכחן בירושלמי תני הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו, א"כ למה קורין אותה בבית הכנסת, אמר ר' יוסי אין קורין אותה בבית הכנסת כדי לצאת בה, אלא כדי לעמוד בתפילה מתוך דבר של תורה. לפיכך אינו דבר רחוק לומר שקורין קריאת שמע ומתפללין בבית הכנסת מבעוד יום. ומיהו צריך לקרות את שמע על מיטתו אחר צאת הכוכבים. נוסח אחר: **רב צלי** של שבת בערב שבת וכו'. וכי היכי דרב צלי של שבת בערב שבת כך היו מתפללין גם בחול, ורבותא קמ"ל דאפילו מקדש לחול ומחול לקדש היו מקדימין להתפלל, וכן נראה וכן מנהג ועל דא אנא סמיך והמשנה נקרא הדיוט. ומענינות דעתם עושין תורה בשתי תרודות, ומהמירין בגלות ומקילין בחמורות. וכרי' יוחנן קיימא לן דאמר ק"ש ראש"כ תפלה, לא כרי' יהושע ור"ש דאמר תפלה באמצע הקנום דתניא כותיה דרי' יוחנן. ושנה ורביעא לפחות יש לצמצם, שלא להקדים יותר משנה ורביע. והאי דפריש בתלמוד ירושלמי שקורין אותה בבית הכנסת לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה, ההיא לפי אותן שמשעיין לזמן צאת הכוכבים. ואנו על תלמוד שלנו נסמוך כמו שפרשנו שמותר להקדים שעה ורביע בין לק"ש בין לתפלה. **השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא** כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. ועכשיו נהגו כל ישראל כרבנן להתפלל מנחה עד הערב, וכרי' יוסי דאמר בירושלמי לא

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com